

Katolička akcija i političke stranke.

Dr Fra A. Guberina.

U »Novoj Reviji« br. 3—4 s. 273—5, 1931. napisao je P. Antunović člančić: »Kat. Akcija i politika«. Taj člančić hoće da obori razlaganje dr. Kniewalda (Bog. Smotra, br. 2. 1931.) o istome predmetu. Dok je članak dra Kniewalda ozbiljan i dokumentaran, dotle je člančić P. Antunovića tako površan, da doista začuđuje, kako se o ozbiljnim pitanjima, koja duboko zasijecaju u savjest, može ovako pisati. I baš radi lista, koji ga je donio i pisca, koji ga je napisao, treba se na ovaj člančić osvrnuti i pokazati njegovu neispravnost, tim više, što je sigurno, da ovakove nazore o odnošaju Kat. Akcije i politike zagovara cijela jedna dobro organizovana grupa hrvatskih katolika, i to kao posljedicu jednoga specialnoga sistema i ideologije.

P. Antunović veli: »Zaista Dr. L. Koppler učinio je logički skok i umovanje veleuč. profesora Dr. Kniewalda na temelju principa Pija XI. skroz je dosljedno, ako uzmemo da je religija privatna stvar, da religija ne obveziva negativno i pozitivno i pojedinca i svaku zajednicu, svaki socijalni organizam, dakle i političku stranku. Naprotiv, ako uzmemo da religija obveziva pozitivno i političku stranku kao i socijalni organizam; ako umujemo kršćanski, t. j. onako, kako je umovao sam Bog-Čovjek: »Tko nije samnom protiv mene je, tko samnom ne skuplja razasiplje« (Mat. 12, 30.): onda ona stranka, koja je samo negativno kršćanska eo ipso protivna je zakonima Božjim i crkvenim, njezin je program u protivimbi s katoličkim načelima, ona je u sukobu s katoličkim gledištem. Prema ovome je, onome, koji misli kršćanski, jedan te isti pojam; 1. stranka, koja je uzela religioznu i moralnu bazu Kat. Akcije; 2. stranka, koja daje dovoljnu garanciju za obranu Božjih i crkvenih prava; 3. stranka, koja nema ništa u svome radu, što bi bilo u sukobu s katoličkim gledištem; 4. stranka, koja je s vjerskog i čudorednog gledišta nepriekorna; 5. stranka, koja je pozitivno kršćanska ili katolička; 6. stranka, čiji program i djelovanje nema ništa protivna zakonima Božjim i crkvenim. Dakle, Katolička Akcija, koja po sebi ostaje uvijek nepolitička organizacija, stoji u nekom odnosu i to prijateljskom sa svim strankama, koje u svome programu i svome radu u parlamentu, kad dođu na dnevni red pitanja, u kojima Crkva ima svoja prava, ili uzmu religioznu i moralnu bazu Katoličke Akcije ili daju dovoljnu garanciju za obranu Božjih i crkvenih prava. Ako je samo jedna takova stranka, tada Kat. Akcija samo s tom suraduje i s njom i preko nje brani u javnome životu prava Božja i crkvena, i ako ostaju uvijek dva odjelita organizma: jedna je crkvena organizacija i prema tome jedino ovisna o crkvenoj hierarhiji, a druga je slobodna, ali korektna ili kršćansko političko udruženje.« (Nov. Revija l. c. s. 274—5.)

G. Antunović tvrdi:

1. Da za »onoga, koji kršćanski misli« opstoje samo dvije vrste stranaka, i to one t. zv. »katoličke«, a sve, koj nijesu takove, spadaju

pod pojam »protukatoličkih,« u koje katolicima nije dozvoljen pristup.

2. Odnosaj K. A. i »K. S.« mora biti takav, da »K. A. samo s tim strankama surađuje i s njome i preko nje brani u javnome životu prava Božja i crkvena«.

Oba ova principa nesamo da su neispravna i kose se sa direktivama sv. Stolice, već ovaj drugi može in ultima linea da bude i vrlo pogibeljan. Da vidimo:

1. CRKVA I STRANKE.

a) Osim katoličkih i protukatoličkih stranaka opstoji i treća vrsta stranaka, t. zv. poštenih, korektnih stranaka, u koje je katolicima dozvoljen pristup.

Glavni duhovnik Tal. Kat. Akcije Msgr. Pizzardo, na sastanku duhovnika ovako klasificira stranke i njihov odnosaj prema K. A. »Nadalje prema strankama (K. A.) nije sasvim indiferentna i tuda. Ne može, a da ne osudi stranke, koje se nadahnjuvaju ideologijama od Crkve osuđenim i prema tome su nedopuštene. Niti može biti indiferentna prema strankama, koje primjenjuju katolička načela; ali ne može zabraniti svojim članovima, da se upisuju u dozvoljene stranke, samo ako se sjećaju, da časte njihovo katoličko ime. Dapače svojom ustrpljivom socijalnom i moralnom formacijom umnaža najbolje elemente, kojima poštene stranke mogu korisno da se absorbiraju.« (Osserv. Romano, 17. IX. 1930.) Jasno je kao sunce, da Pizzardo luči tri vrste stranaka: 1. one »koje se nadahnjuju ideologijama od Crkve osuđenima« (pozitivno protukatoličke); 2. one »koje primjenjuju kat. načela« (pozitivno katoličke) i napokon 3. »dozvoljene stranke«, t. j. »one, koje časte katoličko ime« (korektno).¹ Kard. Merry del Val u ime sv. Stolice piše 15. VIII. 1912. bosansko-hercegovačkim biskupima: »A da se pri uporabi riječi »liberalizam« izbjegne svakome netočnome poimanju, upozoriti je na nauku, koju je Lav XIII. izložio u enciklici »Libertas« 20. juna 1888. i upute, koje je po naredbi istog velikog svećenika kardinal Rampolla, državni tajnik, u svome pismu »Plures e Columbia« 6. aprila 1900. dao nadbiskupu i ostalim kolumbijskim biskupima. Među inim tu se i ovo nalazi: »U ovoj stvari treba imati pred očima, što

¹ Pizzardo je ujedno i podtajnik u vatikanskom državnom tajništvu. Zato njegove riječi imaju i auktoritativni značaj. O ovome P. govoru kod nas je referirala jedino »Hrvatska Straža« 24. IX. 1930. Ali je nažalost ona u bitnim točkama krivo prikazala taj govor. Prema njezinom krivom prijevodu, s posebnom dodanim komentarom, Pizzardo bi pod »poštenim strankama« mislio na one »katoličke«, tako da bi po P. bile samo dvije vrsti stranaka: one pozitivno katoličke i pozitivno protukatoličke. Ali ovo je netačno. To je bez sumnje mnogo doprinijelo i izgradnji Antunovićeve ideologije o Kat. Akciji i strankama.

je kongregacija Sv. Oficija 29. augusta 1877. izjavila kanadeškim biskupima, naime da Crkva osuđujući liberalizam, nije mislila osuditi sve i pojedine političke stranke, koje se možda imenuju liberalnima. To je isto ponovno bilo razjašnjeno i u pismu salmaticenskom biskupu, koje sam ja po naredbi sv. Oca poslao. Ako se ispune uslovi, da naime katolici, koji se nazivlju liberalima, sva ona poglavlja nauke, koje je Crkva predala, iskreno prime, a ona, koja će Crkva možda u buduće predati, pripravni su da prihvate; nadalje, ako svojim duševnim raspoloženjem ništa ne prihvaćaju, što će od Crkve explicite ili implicite biti osuđeno: i kada napokon prilike budu zahtijevale, ne će se opirati, da javno očituju svoj sud kao potpuno suglasan s naukom Crkve...« Sigurno se ovo ne odnosi na kat. stranke, kao ni na protukatoličke. Dakle osim ovih stranaka opstoje i treće.

b) U koje je stranke katolicima zabranjen pristup?

O tome veli Pijo XI. kardinalu Bertramu 13. XI. 1927.: »Svi će dakle naši u Katoličkoj Akciji biti slični bez ikakove razlike... na stranačko pristajanje — dakako uz uvjet, da se ovakovo pristajanje ne protivi evandeoskoj nauci i kršćanskome zakonu; da naime ne izgleda, kao da se već samim tim pristajanjem odriču te nauke i toga zakona«. Dozvoljeno je pristajati uz svaku stranku, koja se »ne protivi evandeoskoj nauci i kršćanskome zakonu.« To je stalna terminologija sv. Stolice, kada govori o odnošaju Katol. Akcije i političkih stranaka. A Pijo XI. taj svoj termin tako tumači, da se onaj, koji se upisao u te stranke »već samim tim pristajanjem odrekao kršćanske nauke i kršćanskoga zakona«. A to može vrijediti samo za one stranke, koje su izrično od Crkve osuđene.

c) Crkva zabranjuje katolicima pristup samo u pozitivno protu-crkvene stranke.

Zato imamo klasični primjer u Italiji. Fašizam se kao stranka najjače sukobio sa »katoličkom strankom«, tal. Pučkom Strankom. Tada su talijanski popolari stali isticati, da svi katolici moraju podprijeti njihovu stranku i pozitivno se boriti protiv fašizma. Popolari su čak preporučivali saradnju sa socijalistima u cilju da se sruši fašizam. Sve je to nastojanje desavuirao Pijo XI. »Ali kod nas kola odviše ideja, koje pokazuju opasni manjak pripreve. Kaže se na pr., da je, želi li se surađivati s jednim zlom, dovoljan koji mu drago razlog općeg dobra. Ali to je posve krivo: jedna se takova kooperacija (koja, samo se to po sebi razumije, može da bude samo materijalna) može opravdati samo neizbježivom nuždom ili da se spriječi još veće zlo. Navodi se još suradnja katolika i socijalista drugih naroda, ali se pobrkavaju uslijed male vježbe u razlikovanju (distingviranju) posve raznolike prilike. Bez obzira na razliku oko-

line i uvjeta historijskih, političkih i vjerskih, druga je stvar, ako se nalazimo nasuprot jednoj stranci, koja je već došla do vlasti, a druga opet, ako prokrčimo put toj stranci, da olakšamo njezin dolazak do vlasti. Prilike su bitno različite. I zaista je bolno srcu Oca, kada gleda dobre sinove i dobre katolike, kako su podijeljeni i kako se bore jedni protiv drugih. Zašto u ime katoličkih interesa siliti ili se držati prisiljenim da se pristaje uz program tamo, gdje bi taj program, budući da je akonfesionalan, sam po sebi dovođio do toga, da se ne vodi računa o katoličkoj konfesiji? Isto tako nije dobro kada katolici učine od nasilja jedan sistem i da ovjekovječe njihove prijetnje nastavljajući time da mješaju i poistovjetuju opće dobro s dobrom pojedinca; isto tako kao što nije dobro kada potpomažu jedno stanje stvari i raspoloženja, što mora da dovede do bolnih protuslovlja i do sudbonosnih posljedica po opće dobro. Zar ne bi bilo mnogo korisnije; zar ne bi bila potrebna dužnost za katolike, da postave kao temelj svakoj svojoj djelatnosti, što više i političkoj, velika načela vjere i religije, koju ispovijedaju i ispod kojih se ni jedan dio njihovog života ne može i ne smije da izmakne?« (Govor 8. IX. 1924.) Ovdje je bez okolišanja rečeno da talijanskim katolicima nije »obveza savjesti« stati uz Pučku Stranku, a protiv fašizma.

Fašizam je od svoga početka uzimao formu onakove stranke, kakovu Pizzardo karakteristiše »poštenom ili dozvoljenom strankom«, ali nikada nije postao »katoličkom strankom« u onom tehničkom smislu. Pa ipak sv. Stolica ne samo dopušta, nego i preporuča katolicima da glasuju (prigodom izbora 1929.) za fašističku stranku (naravno to vrijedi do najnovije metamorfoze fašizma). U tome smislu vrlo je karakterističan jedan cirkular, koji Osservatore Romano ovako resumira: »Tajništvo Narodne Fašističke Stranke uputilo je provincijalnim vlastima upute u smislu, da ne opstoji nikakova nespojivost, da se istovremeno pripada Katoličkoj Akciji i Nar. Fašističkoj Stranci i dosljedno, kako je to izrično istaknuto, djelima režima.« (Osser. Romano 30. II(I. 1930.) Komentira ga ovako: »Živo se radujemo pohvalnoj odredbi, koja će služiti, da ukloni kontrast i mjesne teškoće«. Zanimljiva činjenica: Crkva se veseli što jedna stranka ne vidi ništa protivnoga da njoj pripadaju najbolji sinovi Crkve, t. j. oni organizirani u K. A. A ta stranka ipak nije »katolička«. I kada je u maju 1931. fašizam počeo progoniti K. A. »Osser. Rom.« sjeća ga ove odredbe i tim mu očito spočitava nedosljednost. Nakon najnovijeg konpromisa opet je — s jedne i druge strane — s veseljem istaknuto, kako katolici mogu biti fašiste.

Svima je nešto odraslijim Hrvatima dobro poznata ona borba u Bosni i Hercegovini, što se vodila između Hrvatske Katoličke Udruge i Hrvatske Zajednice. Prvu je osnovao i vodio nadbiskup Štadler; dao joj je čisto katolički program; na čelu su joj stali praktični katolici, većinom svećenici. Naprotiv Hrvatsku Zajednicu

osnovali su laici; njezini prvaci nisu bili ništa manji »liberalci«, nego li vode bivših hrvatskih stranaka u Jugoslaviji. Ali ta stranka u svome programu i radu nije imala ništa, što »bi se protivilo evanđeoskoj nauci i kršćanskome zakonu«. Ona ipak nije bila »katoличka stranka« u smislu Udruge, Centruma, H. P. S. i t. d. Hrv. Katoличka Udruga tvrdila je, da radi njezina kulturnoga programa svi katolici moraju njoj pripadati, inače da se ogrešuju o savjest; da su sve druge stranke liberalne i prema tome nedozvoljene i t. d.

Naravno: katolici iz Hrvatske Zajednice žestoko su reagirali na ove zaključke Udruge. Izazvala se žestoka borba, tako da je morala sv. Stolica intervenirati. U Bosnu je poslan papin delegat Bastien. Prema njegovim informacijama državni tajnik Mery de Val u ime sv. Oca Pija X. poslao je bosansko-hercegovačkim biskupima jedan cirkular datiran 15. VIII. 1912. br. 59024. U cirkularu se državni tajnik dotiče svih pitanja, koja su tada među bosansko-hercegovačkim katolicima bila preporna. Cijeli odlomak pod br. III. posvećen je sporu Udruge i Zajednice, a glasi:

»Niti je zabranjeno niti je nedolično, da u državama opstojе političke stranke, dok se bilo njihova nauka, bilo djela ne protive vjeri i moralnim načelima. Ali na nikakav način ne smiju se stranke i Crkva tako pomiješati, kao da bi bile jedno te isto; niti je kome dozvoljeno Crkvu u prepirke uvadati, kao da bi jednu stranku više volila od druge i njezinu stvar zagovarala. — Isto tako nije nikom dozvoljeno prekoračivati ili napadati one, koji pristaju uz koju stranku, da nisu dobri i pravi katolici, ako ni u čemu ne oštupaju od crkvenog učiteljstva.« »Štogađ dobroga ili čestitoga katoличki muževi, koje mu drago stranke, rade, tvrde, šire, to mogu i moraju svi oni, koji se ispovijedaju pravim katolicima i građanima potvrditi i obraniti ne samo u privatnom, nego i u javnom i socijalnom životu. I uvijek, kada to zatraži opće dobro, treba napustiti privatna mišljenja i zapostaviti političke stranke, da se naime vrhovnim dobrima vjere i domovine pomogne: **s a č u v a v š i u v i j e k t e s t r a n k e, k o j i h r a s p u s t n i k o m e n i j e d o z v o l j e n o z a h t i j e v a t i.** Nikad se ne smije nikoga proglasiti obvezanim da bude pristasa jedne stranke uklonivši drugu. Niti tko smije arogirati sebi pravo, da od drugih traži, da se odreknu političkoga mišljenja, koje je inače moralno. U stvarima čisto političkim dozvoljeno je imati različita mišljenja.«

Očito je, da se ovdje osuđuje stanovište Hrv. Kat. Udruge i postavlja načelo, da nema nikakove »obveze savjesti« pristajati načelno uz »Kat. Stranku«.

d) »Misli li kršćanski« kardinal Bourne?

Malo čudan doista upit. Ali ako bismo prihvatili razlaganje P. Antunovića, morali bismo negativno odgovoriti na ovaj upit. Kardinal Bourne držao je ovih dana jedan veliki programatički govor o odnošaju engleskih katolika prema trima engleskim strankama. To je već treći put (1925., 1929. i sada) da veliki kardinal

govori o ovome problemu. Ovaj se put osvrnuo na ovo pitanje posebno zato, jer su među engleskim katolicima nakon enciklike »Quadragesimo anno« nastale dvojbe, da li i nadalje katolik može biti član laburističke stranke. U enciklici naime čitamo, da se nikako ne može biti istodobno »veri nominis« socijalista i katolik. Kardinal u ovome pitanju daje engleskim katolicima ove direktive:

»Prije svega Katolička Crkva, kao takova, nema ništa da radi sa bilo kojom političkom strankom. Kao i njezin Božanski Naučitelj ona nije nikada naviještala jedan politički program. Naš se Gospodin zadovoljio, da nas nauči objavljene istine i da nam dađe određena načela za vladanje. Iste istine naučaje i ista načela ističe Crkva. Ovih se načela mora držati svaki katolik, kada se priključuje kojoj političkoj stranci. Ako se jedna stranka odlučno temelji na nekršćanskim načelima, nikakav katolik ne će moći opravdati svoje pristajanje uz takovu stranku. Na sreću može se mirno reći, da danas nema u Engleskoj političke stranke, koja se osniva na nekršćanskim načelima... Promatrajući tri stranke, koje su danas u Engleskoj ne smije se nikada zaboraviti da nijedan katolik ne može se potpuno i bezuvjetno priključiti bilo kojoj od njih. Ove stranke sačinjavaju velikom većinom oni, koji se ne slažu sa katoličkom vjerom i ne misle primiti načela i nauke Crkve. Mnogi članovi ovih stranaka su direktno protivni ovim načelima... Ne mogu zaboraviti prisutnost Vojvode iz Norfolka u konservativnoj stranci i markiza Ripomhoga u liberalnoj, oba ozbiljni i pobožni katolici... Ipak je bilo prigoda, kada su ovi katolički vođe bili prisiljeni, da protestiraju protiv tendenca stranaka, kojima su pripadali i dapače da se opiru... Bez sumnje (u laburističkoj stranci nalazi se osoba, kojih se nazori ne slažu s naukom i načelima Kat. Crkve. Predpostavljam, da ima i onih, koji se smatraju socijalistima u tehničkom značenju, što nikakav pravi katolik ne može biti. Zato i ovdje katolik mora postupati oprezno, i prihvatajući u glavnim linijama politiku stranke, ako njoj pripada, mora se brižno čuvati od bilo kakove teorije ili rada, koji se kosi sa naukom Crkve ili diktatom njegove savjesti. Ne smije oklijevati, da hrabro i otvoreno ispovijedi prava savjesti. U najnovije doba bilo je plemenitih primjera ove vjernosti vlastitoj savjesti sa strane katoličkih članova laburističke stranke. Jedno pitanje, koje mi se može konkretno postaviti je ovo: jeli katolik u savjesti slobodan, da bude konservativac ili liberal ili laburista. Opširno sam govorio o ovome 1925. i ponovno 1929. godine i rekao sam, sa rezervama, koje sam gore naznačio, da ne vidim nikakova razloga, zašto katolik ne bi smio pripadati jednoj od ovih stranaka. Ali mi se može staviti drugi upit: Enciklika sv. Oca (Quadragesimo anno) nije li modificirala ovdašnje Vaše stanovište? O ovoj stvari mogu reći, da ne vidim nikakova razloga, da promijenim svoje mišljenje u ovoj stvari. Naprotiv smatram, da enciklika, ako sam je dobro shvatio, baš potvrđuje ono, što sam rekao... Držim, da je malo članova laburističke stranke u Engleskoj, koji osnivaju svoje želje za socijalnim reformama na načelima, koja Njegova Svetost tako pravedno i tolikom snagom osuđuje. Zaključavam dakle, da je u ovoj zemlji svaki muškarac ili žena slobodna,

da pristane uz onu stranku, prema kojoj je sklona; poslije nego je tu pristala mora bdjeti protiv krivih načela..., ne smije nikada zaokviriti svoju savjest okvirom stranke: kada njegova vjera ili savjest dođu u sukob sa zahtjevima stranke, katolik se mora pokoriti svojoj savjesti i oprijeti onome, što njegova stranka od njega traži.«

Ovako govore autentični organi crkvenoga auktoriteta. Neka P. Antunović usporedi svoju ideologiju sa ovim kardinalovim riječima, pa će vidjeti, kako je njegova ideologija daleko od one crkvene. Može biti stranaka, kojima se nijedan katolik ne može »potpuno i bezuvjetno priključiti,« a ipak su te stranke katolicima u s a v j e s t i dozvoljene. Zabranjene su im samo one stranke, koje se »odlučno temelje na nekršćanskim načelima«, a P. Antunović govori i tvrdi o p r e č n o i usuduje se ustvrditi, da on u ovome pitanju umuje »onako, kako je umovao sam Bog-Čovjek«. Ponovno pitamo »Misli li kršćanski« kardinal Bourne?

2. KATOLIČKA AKCIJA I KATOLIČKA STRANKA.

a) Što je Katolička Akcija?

»K. A. u Italiji kao i u svim krajevima svijeta... ne će niti može da bude drugo, nego saradnja i sudioništvo laikata u hierarhijskom apostolatu.« (Pijo XI. 29. VI. 1931.) Ovo je teorijska definicija, a evo organizacijske: »Kat. Akcija je savez organiziranih katoličkih sila za afirmaciju, proširenje, primjenu i obranu katoličkih načela u životu individualnom, porodičnom i društvenom.« Prema ovoj definiciji nema jednoga polja, koje zadire u vjeru i ćudoređe, a da ne spada u direktni djelokrug K. A. Pa i obrana Crkve u javnome životu. To još najprvo. Pizzardo u spomenutom govoru veli: »Osim toga K. A. je uvijek spremna da saraduje, njegujući one karitativne i kulturne institucije, koje, dok mogu biti najbolji dio programa jedne stranke, ipak su vlastito polje K. A.« Pijo XI. 19. IV. 1931. govori: »Nastaje dakle ispravno pitanje: Kamo zalazi i mora zalaziti K. A.? Koje je polje određeno ovome apostolatu? Lako je odgovoriti, da ona mora zaći svugdje: gdje dolazi slava Božja, dobro duša, izbor među dobra i zla, zakon Božji i njegova primjena. Očito ovdje nema granice mjesta i vremena, nema materijalne granice, koja se može zacrtati; dosta je reći: svagdje i uvijek... svagdje i uvijek, gdje treba da dođe apostolat... Dakle ne samo pitanja individualnoga i obiteljskoga morala, nego također i problemi, koji bilo kako zadiru u socijalni moral ne mogu izbjeći Božjemu zakonu, Apostolatu, koji je tumač, nosilac, čuvar i širitelj Božjega zakona; i isto tako, u dužnim okolnostima i proporcijama, Kat. Akciji, koja hoće da bude suradnica i sudionica toga Apostolata.« Ne proteže se dakle djelokrug K. A. samo na odgoj ili »čisto prosvjetne organizacije«, već na sve, gdje dolazi »primjena Božjega zakona.«

b) »Iznad i izvan svih stranaka.«

Kat. Akcija provodi ovu svoju zadaću tako, da u v i j e k ostaje »izvan i iznad svih stranaka«. I onda, kada zadire u javni život, kada brani Crkvu od vanjskih protivnika, a posebno od protukatoličkih stranaka i političara. Pijo XI. piše 6. XI. 1929. kardinalu Seguri:

»Uostalom premda, kako rekosmo, Katolička Akcija treba da se sasvim odrekne stranačko-političkih nastojanja, ipak će mnogo doprinijeti općenitom dobru, bilo što opsežnijom provedbom zapovjedi katoličke vjere, koja je temeljem i oslonom javnog blagostanja; bilo time, što duše svojih članova tako srčano potiče na savršenstvo kršćanskog života, da oni neustrašivo kao sveta neka bojna četa, koriste i brane ne samo koristi i probitku Crkve, nego i građanskog i obiteljskog društva. Ako pak gdjekada političko komešanje na kojigod način dopre i do vjere i do kršćanskog ćudoređa, **Katoličkoj je Akciji dužnost**, da svoju snagu i svoj ugled tako uloži, da katolici svi složno, **odloživši svoje pojedinačne stranačke težnje i namjere**, imaju pred očima jedino probitke Crkve i duša, i svojim ih radom promiču.«

»Razlogom posebne ugodnosti bilo nam je, kad smo vidjeli, da je vaša Zajednica, ostajući vjerna svojim temeljnim pravilima, savršeno shvatila i provela pravu Katoličku Akciju, kakovu Mi hoćemo i kakovu smo u više navrata definirali: učestvovanje katoličkih svjetovnjaka u hierarhijskome apostolatu za obranu religioznih i moralnih načela, za razvoj zdrave i blagotvorne akcije pod vodstvom crkvene hierarhije, **izvan i iznad političkih stranaka**, s namjerom da uspostavi katolički život u obitelji i društvu.« (Pijo XI. 19. IX. 1928., predsjednici Steenberge.)

»Ova kršćanska obnova društva je također djelokrug Katoličke Akcije, promatrane nesamo u svojoj naravi i bitnome cilju, nego i u svojim kontigentnostima i aplikacijama na sve prilike života, pa i na naj politički i građanski. Katolička Akcija, i ako po svojoj naravi mora se držati izvan i iznad stranačkih natjecanja, ipak se ne može odreći prava i dužnosti, koja je bitna njezinome cilju, da bdije i radi, prema svojoj mogućnosti i u skladu sa uputama Sv. Stolice, za zaštitu općega dobra, a osobito vjerskih i moralnih interesa...« (Kardinal Gasparri, 18. IX. 1925.)

c) »Jedina Kat. Stranka.«

I od ove je K. A. sasvim neovisna. Kardinalu Bertramu piše Pijo XI. 13. XI. 1928.

»Katolička Akcija odista to sve postizava tim lakše, što se, kako rekosmo, ona ni malo ne miješa u stranačke razmirice, ma da se stranke sastojale i od katolika — a ovima odista nije zabranjeno razilaziti se u pitanjima, koja su otvorena slobodnom raspravljanju.«

Pijo XI. piše litavskim biskupima na 24. VI. 1928.:

»Vrlo je važno za opće dobro, kako je to već po sebi jasno, da se ova akcija — a nju treba da promiču svi katolici istoga naroda, jer svima i koristi — ne miješa u političke stvari i tako ne stisne u uske granice jedne stranke. Jer treba staviti na stranu interese stranaka, kad se radi o stvarima vjere, po kojima će doći najviše prave dobrobiti i samoj državi. A kako Katolička Akcija nije ništa drugo nego Vjerska Akcija, ne smije se ona oslanjati na stranačke težnje ni na njima izgrađivati, nego na punoj slozi katolika, koji će na to težiti, da se zajednička ljubav za kršćanski život i njegovo opsluženje i privatno i javno uzdrži.«

U Českoj je (među Česima) jedna katolička stranka. Dapače vele, da se u okviru ove stranke razvijao sav katolički život »s njom i preko nje K. A. brani u javnome životu prava Božja i crkvena« (Vesnik katoliceho duhovenstva, br. 8. 1929), Vrhovni crkveni auktoritet, zapitan, je li ovaj postupak ispravan, odgovara 30. XI. 1930. po državnom tajniku Pacelliu:

»E da shvaćanje i zrelo promišljeno stanovište Njegove Svetosti u ovoj sigurno nada sve važnoj stvari potpuno objasnimo, čini nam se uputno, dosadašnje kratke primjedbe o Katoličkoj Akciji nešto opširnije razložiti... Ova ista Katolička Akcija, budući da sačinjava sastavni dio apostolata Crkve i neposredno je podvrgnuta crkvenoj hierarhiji mora se držati daleko od nastojanja političkih stranaka, makar ove bile sastavljene od katolika. Katolička omladinska udruženja ne smiju stoga niti sama biti političke stranke niti pripadati političkim strankama. Tako isto je svrsi shodno, da voditelji omladinskih udruženja, ne budu u isto vrijeme i vođe političkih stranaka ili voditelji stranačkih sastanaka, a da stvari, koje su odista veoma međusobno različne, ne budu protiv svakoga reda međusobno pomiješane.«

Pa napokon 1924. bila je u Italiji jedna jedina »kat. stranka«, a svakome je poznato, da je sv. Stolica još tada zabranila i najmanju vezu među K. A. i Tal. Pučkom strankom.

d) »K. A. ne može biti indiferentna prema strankama, koja primjenjuju katolička načela.«

Ovo tvrdi monsieur Pizzardo i sasvim ispravno. Kako da se organizacija, koja u prvome redu ide za rekristijanizacijom društva, ne veseli i ne pomaže svaku akciju, koja u svome radu »primjenjuje kat. načela«, posebno ako to rade političke stranke, kojih je upliv ogroman na formaciju javnoga i državnoga života. Valja upozoriti na tvrdnju Pizzardijevom, da je »K. A. uvijek spremna da surađuje, njegujući one karitativne i kulturne institucije koje, dok mogu biti najbolji dio programa jedne stranke, i pak su vlastito polje K. A.« (Osser. Rom. 17. IX. 1931). Dakle t. zv. kulturni (i dijelom socijalni) program t. zv. kat. stranaka nije »vlastito polje« tih stranaka, nego tek »jedan dio programa«; naprotiv to

je »vlastito polje K. A.«. Politička stranka od vlasništva Kat. Akcije uzimlje nešto i umeće u cjelokupni svoj program, ali to je prema cijelome programu tek neznatni dio. To nije njezino »vlastito polje«; njezino je »vlastito polje« profani politički život. Prema tome, koliko pojedina stranka u svoje »vlastito polje« t. j. u profanu politiku unese od »vlastitoga polja K. A.« mjeri se njezino »katolištvo ili antikatalištvo. T. zv. protukatoličke stranke ne unose ni malo od toga, dok one »katoličke« i »korektne« unose. Pozitivno protukatoličke stranke ne uzimljujući ništa od »vlastitoga programa K. A.« postaju pozitivno protivne tome programu. Ali »korektne« stranke (a da o katoličkim i ne govorimo) nijesu u tome smislu »negativno kršćanske«, jer one u svoj program uzimlju iz »vlastitoga polja K. A.« Među ovih i »katoličkih« stranaka stoji razlika u tome, koliko i kakovim duhom se uzimlje iz »vlastitoga polja K. A.« Na pr. Fašizam je iz »polja K. A.« uzeo u svoj program gotovo toliko, koliko i Tal. P. S. (vjeronauk u školi, crkveni brak, konkordat), a od Tal. P. S. luči ga onaj duh, kojim se to sve prihvaća. (Vodstvo popolara to uvodi, jer to traži njihovo lično vjersko uvjerenje, Mussolini naprotiv, jer to traži njegovo državničko uvjerenje). A katolička moralka jasno uči, da čovjek nije dužan birati među »dobro« i »bolje« ovo zadnje.

Nema nikakova drugoga principa, po kojima bismo mogli lučiti »katolištvo«, »protukatalištvo« i »korektnost« pojedinih stranaka. Sve su stranke (pa i katoličke) ne samo po svome političkom djelokrugu rada, nego i po svome pozitivnome programu pozitivno akonfesionalne, i baš zato katolicima u savjesti neobavezne (Pijo XI. 8. IX. 1924.).

Kada čovjek ulazi u političku stranku tada prvotno ocjenjuje njezin politički program, jer to je njezino »vlastito polje«. I prema njezinom političkom programu orijentira se za ili protiv stranke. Ako taj program odgovara njegovim političkim težnjama, ali kulturni je izričito protivan njegovoj katoličkoj svijesti, tada katolik tamo ne smije, jer za svakoga katolika mora vrijediti aksiom: »Religion d' obord«. Nu ako je kulturni program pozitivno katolički, a politički protivan njegovome nacionalnom i političkom uvjerenju, tada ne samo da katolik nema nikakove obveze pristajati uz takovu stranku, već ima pravo svim dozvoljenim sredstvima protiv nje se (politički) boriti. I to jednostavno zato, jer se vrijednost jedne stranke mjeri prema onome, što je njoj »vlastito« (profano političko polje), a ne po onome, što od drugoga oduzimlje kao nešto akcesorno. Pobijajući takovu stranku, katolik se ne ogrešuje o svoju savjest, jer on ima drugu organizaciju, u kojoj će braniti svoje katoličko uvjerenje u javnome životu, a to je K. A. Na to zabavlja i P. Antonović i svi oni, koji misle poput njega. Katolik ne pobija kulturnog programa te stranke, već politički i on nije kriv, ako je stranka ta dva programa svojevoljno povezala i učinila kul-

turni ovisnim o onom političkom. Zato pada odgovornost na vodstvo stranke, koje daje stranci takav politički pravac, što ga ostali katolici ne mogu da prihvate. Katolika se ne smije siliti, da u ime vjere prihvaća jedan politički program, koji mu se ne sviđa, dapače ga revoltira.

Zamislimo se u ovaj slučaj: Jedan narod, na pr. Irski, koji ima hiljadu godišnju kulturu, povijest i ime, nitko ne može i ne smije siliti, da sve to napusti i tako udesi svoj politički život i razvoj, da definitivno sve to izčezne i utopi se na pr. u Velikoj Britaniji. Recimo, da se sad kod Iraca osniva jedna politička stranka, kojoj je gornja ideologija temeljna tačka političkoga programa, dok joj je kulturni program »pozitivno katolički«. Ta stranka, da sačuva tu svoju temeljnu političku tačku, ne žaca se, recimo, voditi jednu takovu nacionalnu politiku, koja direktno ide za spomenutim ciljem, pa i onda, kada je dugogodišnje iskustvo pokazalo cijelome narodu, da je taj cilj za narod smrtonosan, pa zato ga narod jednodušno i ogorčeno otklanja. Konkretno: ta bi stranka vodila jednu politiku, koju čitavi narod instinktivno otklanja kao sebi smrtonosnu. Nu zato bi ova stranka među svim drugim strankama imala jedina »pozitivno katolički program«, bila bi dakle u označenome smislu »kat. stranka«. I recimo da bi ta stranka radi svoga kulturnoga programa smatrala, da je svaki katolik »dužan pod obvezom savjesti« pripadati toj stranci i tko nju ruši, da ruši »katoličko jedinstvo«. Katolici, koji njoj ne pripadaju, da su »liberalci«, koji su »izgubili katoličku ideologiju«. Kada bi doista ova nauka bila dogmatski ispravna, tada bi katolička dogmatika učila, da je slobodno katolicizam zlorabiti u političke svrhe, a konkretni slučaj bi dokazivao čak, da između ljubavi k katolicizmu i onoj domovini može nastupiti sukob, u kome se mora izdati svoju domovinu, da se spasi katolicizam. Nu ovo osuđuje kat. nauk. Stranka, koja bi ovakovu ideologiju zastupala ne samo da ne bi bila katoliku obavezna, nego — dok bi ovako nastupala i ovakvim konsekvencijama vodila — bila bi zabranjena.

e) »K. A. mora se držati daleko od kat. stranaka«.

To izričito kaže kardinal Pacelli. A stoji li ona daleko ako K. A. »s a m o s njom saraduje i preko nje brani u javnome životu prava Božja i crkvena?« Ne znači li ovo, da je Kat. Stranka o r g a n K. A. za »obranu u javnome životu prava Božjih i crkvenih? Prema svemu ovome Kat. Akcija imala bi odgajati ljude za K. S., ako je ona jedina na zemlji. A baš o ovome se radilo lani u Češkoj. I češki je Episkopat o tome zatražio informacije kod sv. Stolice. Praški dopisnik Osser. Romano (8. III. 1931.) o tome ovo izvješćuje:

»Medu čehoslovačkim katolicima dvije su tendence u pogledu organiziranja omladine. S jedne strane bi se htjelo pridobiti omladinu za pothvate Pučke Stranke, da se ovoj osigura nužni porast i sigurna budućnost.

S druge strane smatra se opasnim za katoličku stvar poistovjetovanje stranke sa vjerskim pokretom. Sada opstojе političke grupe i grupe, koje se uzdržavaju od politike, brigajući se samo za vjersku formaciju mladića. U glavnim crtama jedni su i drugi raspoloženi, da suraduju za opću stvar, ali u politici nastaju česte poteškoće i razilaženja. Čehoslovački Episkopat zabrinut situacijom obratio se u Rim tražeći načelne direktive. Državni tajnik poslao je još u prošleme novembru jedno pismo o tome pitanju...«

Kako je ove raspore riješila sv. Stolica čuli smo u odsijeku: »Jedina kat. stranka« u citatu iz pisma kardinala Pacellia.

f) Kakova mora da je vanstranačnost Kat. Akcije?

Pijo XI. u audienciji 22. I. 1927. generalu Castelleau veli:

»Sv. je Otac ponovno izrazio svoju žarku želju, da vidi ujedinjene u bratskome i čvrstome jedinstvu sve katolike... Njegova Svetost ističe prijeku nuždu, da se ostvari i uzdrži te organizacije izvan i iznad političkih stranaka, isto tako, kako i Crkva hoće da ostane neovisna od takovih stranaka...« Kardinal Gasparri piše 1. II. 1929. poljskome kardinalu Hlondu: »Iz toga je jasno, da rad ovoga Udruženja (poljske omladine) mora ostati slobodan od političkih natjecanja, jer to iziskuje ovisnost, koja ga spaja sa crkvenom hierarhijom...«

Ako pako K. A. načelno samo preko jedne stranke brani crkvena prava u javnome životu, da li je to tolika vanstranačnost, kolika mora biti ona Crkve prema njezinome Božanskome Ustavu? Ako K. A. stoji u prijateljskome odnošaju samo sa jednom strankom i samo s njom saraduje a sa drugim je svima u neprijateljskom i ratnom stanju, zar je to vanstranačnost onakova, kakova mora biti ona Crkve?

Nadalje ako K. A. »samo s kat. strankom saraduje i s njome i preko nje brani u javnome životu prava Božja i Crkve« tada nastaje pitanje: Je li ta saradnja K. A. nužna ili nije. Ako nije, tada nema obveze pristajati uz kat. stranku, jer će katolik moći uspješno braniti »Božja i crkvena prava« i bez te stranke, u K. A. Ako je nužna, tada naučavamo nešto, što je — barem — vrlo pogibeljno. Evo zašto. Političke su stranke — pa i katoličke — sasvim neovisne (organizacijski) od crkve; one su i po programu i po metodama rada sasvim druge kategorije nego Crkva. Ako mi tvrdimo, da Crkva, želi li, da sačuva i obrani i provede svoja načela i prava u javnome životu, mora nužno zvati u pomoć jednu tuđu, od sebe neovisnu organizaciju, to znači, da Crkva sama nema sredstava da to provede. To znači da Crkva nije savršeno društvo, jer treba da se služi drugim društvima, eda može provesti svoje specifičke ciljeve.

3. KAT. AKCIJA I CRKVENA HIERARHIJA.

a) K. A. organ hierarhije.

Pio XI. piše kardinalu Bertramu:

»Kad se ova središta kako treba propisno ustanove, onda ih napokon pomaže i podupire vlast biskupa. Kristovim dakle vjernicima, koji se tako ujedine i udruže da stoje spremni na mig crkvene hierarhije, sama sveta hierarhija i daje mandat, i potiče ih i bodri... Sve to Katolička Akcija može i mora da postigne, ako smjerno se pokoravajući Božjim i crkvenim zakonima, ostane daleko od svih političkih stranačkih nastojanja... Stoga će se Katolička Akcija bez poteškoće pokoriti biskupskim savjetima i naredbama, sve da ove stvarno ili samo prividno i budu stajale u opreci sa stranačkom disciplinom ili korišću...«

Bezdvjbeno je, da je zadaća K. A. »braniti Božja i crkvena prava u javnome životu«. U normalnim prilikama to obavlja proživljavajući i razvijajući apostolski rad u granicama redovitih pravila. Kada nastupe abnormalne prilike, tada je dužnost hierarhije da da direktive i poticaj za rad. Kardinal Gasparri piše poljskome primasu Hlondu 2. II. 1929.:

»Iz toga je jasno, da rad ovoga Udruženja mora ostati slobodan od političkih natjecanja, jer to iziskuje ovisnost, koja ga spaja sa crkvenom hierarhijom i svrha samoga Udruženja, kao i nutarnje jedinstvo, koje mu je potrebno, te vlastita priroda mladenačkog uzgoja. Ali, kako se je Njegova Svetost više puta u ovoj stvari izjavila, ne će time ovaj rad biti beskoristan za samo građansko društvo, nego će dapače na svaki način doprinijeti njegovu blagostanju; niti će biti neplodan za obranu vjerskih interesa na samom polju politike, kada bi za takovu obranu njegovu pomoć zatražila hitnost teških pogibelji i glas Pastira.«

Ništa se ne bi protivilo, kada bi na pr. u tom slučaju crkveni auktoritet naredio, da svi članovi K. A. glasuju za jednu stranku ili kakovu specijalnu političku akciju stvorenu ad hoc. Ali to nebi bila nikakova politička stranka u običnom smislu, niti bi obveza pristajanja važila za uvijek, već samo za časa dok traju te abnormalne prilike. Kada bi se prilike normalizirale morao bi prestati i *raison d'être* te stranke, ako već ne će, da se reorganizira u običnu političku stranku, ali više nema prava, da u ime svoga programa sili katolike u svoj tabor. Takav primjer u najnovije doba imamo u Italiji i Španiji. Prigodom zadnjih izbora pozvali su biskupi članove K. A., da glasuju za fašizam. Tada se radilo o ratifikaciji lateranskih ugovora. Jasno je bilo, da će o rezultatu izbora ovisiti i ratifikacija ugovora i raspoloženje fašizma prema ugovorima. Ali samim ovim pozivom Crkva nije naredila članovima K. A. da postanu organizirani pristaše fašističke stranke. Čim su svršili izbori svaki je član K. A. opet bio slobodan u pitanju pripadnosti i simpatija za fašizam, a K. A. je i nadalje svoje članove odgajala u svome specifičnome duhu poslušna i odanosti crkvenim odredbama. Zato danas, kad je fašizam okrenuo svoju

strjelicu protiv Crkve i tako nastupile neredovite prilike, ponovno se nameće dužnost crkvenim organima, da dadu direktive članovima K. A. Te su direktive u prvome redu: Dali se i nadalje fašistička stranka ima smatrati »dozvoljenom«, »poštenom« ili ne. Sv. Stolica je već dala neke upute, i članovi se K. A. njih drže. Ništa dakle čudna, da je 1929. katolicima bio dozvoljen put u fašističku stranku, a 1931. da bude zabranjen. I to jednostavno zato, jer je on 1929. bio »poštena stranka koja je častila katoličko ime«, a 1931. se metamorfozirala u protukatoličku, i više katolicima ne bi bio dozvoljen ulaz u nju. Ali o tome ima dati meritoran sud jedino crkvena hierarhija, a ne interesirani političari. I ova je to učinila. Pijo XI. u enciklici »Non abbiamo« od 29. VI. 1931. poslije osude temeljne nauke fašizma o pravu države za odgoj omladine, izrično dodaje, da ovim ipak ne misli osuditi samu fašističku stranku, a prema tome katolicima zabraniti ulaz u nju. Ako ovo malo bolje promisli g. Antunović, lako će uvidjeti, kako je u silnoj zabludi, kada onako paušalno klasificira stranke i prosuduje odnošaj katolika prema njima. Sv. Stolica u posebnoj enciklici osuđuje osnovne tačke fašističke stranke, pa ipak izjavljuje: »Mi nijesmo mislili osuditi stranku kao takovu«.

A nakon postignutog kompromisa ističe O. R. 3. rujna 1931., da je »opet uspostavljena kompatibilnost, te isti ljudi mogu pripadati i K. A. i fašističkoj stranci«.

Španjolski primjer je drugoga značaja. U aprilu je oborena monarhija. U početku republika nije imala kulturkempferske note. Nu one su se brzo pojavile, naročito palenjem crkava i samostana. Hierarhija je odmah dala direktive katolicima da prihvate republiku kao faktičnu vladavinu. A kada su počeli napadaji, dala je direktive K. A., da organizira proteste i okupi katolike u izborima, da se onemoguću lijevičarima, da stvore čisto protucrkveni ustav. U tu svrhu formirala se t. zv. »Nacionalna Akcija«. Biskupi su pozvali vjernike, da glasuju za nju. Svoj program, karakter i cilj otkrila je N. A. u svome manifestu od 7. V. 1931. Tu se veli:

»Nacionalna akcija« **nije politička stranka**; ona je organizacija društvene obrane, a radiće pod režimom, koji je faktično uveden u Španjolskoj, da obrani ustanove i načela, koja nijesu nužno privezana uz određenu formu vladavine, nego su osnovna, bitna bilo kojemu društvu, koje ne živi izvan dvadesetvjekovne kršćanske civilizacije. Ne opstoji samo čisto politička revolucija, ona, koja mijenja vanjski ustav zemlje i koja je započela u Španiji. Ima i socialna revolucija... Opstoji masa, koja nijeće Boga, a zato i načela kršćanskoga morala; koja prema svetosti kršćanske obitelji proglašuje prevrtljivost slobodne veze; koja zamjenjuje individualno vlasništvo... sa sveopćim proletarijatom...; koja ocrnjava rad lišavajući ga slobode njegove usluge i čineći svakoga gradanina robom; koja ruši red... i meće na prijesto tiransko carstvo jedne klasne diktature. To je duh moderne revolucije... »Nacionalna Akcija« proglašuje kao program spasa, ova načela: »Vjera, Domovina, obitelj, red, rad, vlasništvo.

Društvena se bitka sada vodi, da se odluči o trijumfu ili uništenju onih vječnih načela. Doista to se neće riješiti u jednoj pravoj bici: rat i to opsežan razvio se u Španiji. Ali na konačni rezultat moraće mnogo uplivati bliza Ustavotvorna Skupština. U ovoj Skupštini i izborima, iz kojih će ona izići stoji **jedini razlog** života »Nacionalne Akcije« i **jedini objekt** njezina rada. Ona je utemeljena, da ujedini snage svih onih, koji prihvaćaju ovdje izložena načela i da ih donese kompaktne na izborničke žare.«

Dakle »N. A.« nije politička stranka u običnome smislu, ona prestaje, čim se onemogućuje protucrkvene težnje španjolskih ljevičara.²

b) Što veli naša hierarhija?

I mi smo Hrvati sve do 23. I. 1929. imali »katoličku Stranku«. Ona je sebe isticala svima katolicima kao »obveza savjesti« njihove i »najsolidniji temelj« čitavoga katoličkog rada klera i Crkve; dapače sve one katolike, koji su se osudili kritizirati njezin politički rad, okarakterizirali su njezini prvaci, da »su posve izgubili katoličku ideologiju.³ Treba upozoriti, da je naša »katolička stranka« tvrdila, da je među svima drugima s a m o ona dozvoljena katolicima i da član K. A. može biti s a m o njezin pristaša.⁴ A osobito je ta stranka nastojala, da dobije plebiscit svećenstva za svoju politiku. Sukobi su bili žestoki i svi ih se dobro sjećamo. Tom je prigodom naš Episkopat izdao ovo rješenje sa svoje konferencije 12. X. 1928.:

»Isto je tako više nego jasno, da organizacije Katoličke Akcije nijesu i ne smiju da budu mjesto za politiziranje, a još manje za strančarstvo, jer članovi njihovi mogu da budu pristaše raznog političkog smjera i različitih stranaka, samo ako su oni inače ispravni praktični katolici, a politika, koju zastupaju, i stranke, kojima pripadaju, nemaju u svojem programu kulturnih načela protivnih Evandelju, ili ako ne rade protiv njih... Zato u buduće imadu da prestanu javne političke izjave pojedinaca i svećeničkih zborova u prilog pojedinih stranaka.«

S ovim je naš Episkopat zabacio tezu da je članovima K. A. dozvoljen ulaz samo u »katoličku stranku«, već u svaku, koja »nema u svome programu kulturnih načela protivnih evandelju, ili ako ne rade protiv njih«. Nadalje naređujući svećenicima »da prestanu javne političke izjave pojedinaca i svećeničkih zborova u prilog pojedinih stranaka«, (što su svećenici činili s a m o u prilog »kat. stranke«) očito je Episkopat pokazao, da on ne gleda u kat. stranci jedini spas i korist za svoje dieceze, pa prema tome ni apsolutnu obvezu pristajanja, a najmanje, da bi Episkopat smatrao da

² Zato »N. A.« nakon izbora nije se raspustila, jer su na njima pobijedili ljevičari.

³ Ib. 42.

⁴ Isp. Seljački kalendar 1929, 125.

K. A. »s njom i preko nje brani u javnome životu prava Božja i Crkve«.

U jednome dopisu šibenskome ordinariju 22. X. 1928. br. 8563. apostolski Nuncij veli, da su biskupi na svojoj konferenciji zaključili da »se politika, u koliko je građanska stranka ili akcija, sa svim izključi iz Kat. Akcije«.

Dakle zabranjeno je hrvatskim katolicima tako udešavati svoj rad u K. A. da kada nastupi parlamentarizam, ova »samo s kat. strankom saraduje i snjome i preko nje brani u javnome životu prava Božja i Crkve«. Isto je tako zabranjeno katolicima među članove Hrv. Kat. Akcije širiti takove ideje i prikazivati ih općim načelima K. A.

4. SVJEDOČANSTVO »OSSERVATORE ROMANO«.

G. Antunović oslanja svoje zaglavke na auktoritet »Osserv. Romano«. Donosi citat iz vatikanske revije »Illustrazione Vaticana«, koja se opet pozivlje na jedan dopis iz Njemačke, što je izašao u »Osserv. Romano« 13.—14. IV. 1931. Nigdje, kao u Njemačkoj, nije pitanje depolitizacije K. A. podiglo toliko raspre. I to jednostavno zato, jer se dosadani njemački kat. organizirani život razvijao u vrlo tijesnoj vezi sa političkom organizacijom Centruma. Kat. Akcija izgleda kao uperena protiv takova stanja stvari. O tome je progovorio i Pijo XI. u pismu kardinalu Bertramu u ocrtao osnovna načela K. A. Ali ni ovo pismo nije moglo dokončati polemike. A Crkva dopušta ove raspre, jer će one bezdvojbno još bolje učvrstiti i razjasniti ono, što Crkva misli i kani provesti sa svojom K. A. Zato ništa nije čudno, da i »Osserv. Romano« uvrštava i one dopise, koji više ili manje zagovaraju staru orijentaciju sa sistemom kat. stranke. On hoće da bude u ovoj polemici objektivn. Ali to još ni iz daleka ne znači, da samo uredništvo usvaja nazore svoga dopisnika. Čim ono stavi ime mjesta, odakle dopis dolazi, to odmah znači, da to nije iz Uredništva. A jedan dopis ne može da obori tolike odredbe sv. Stolice i našeg Episkopata.

Tako je »Osserv. Romano« uvrstio gore spomenuti dopis u broju od 13.—14. IV. 1931. Dopisnik je htio odgovoriti jednom njemačkom listu, koji je spomenuto pismo kardinala Pacelli-a nadbiskupu Kordaču tako tumačio, da bi se K. A. u Njemačkoj imala nešto više emancipirati od centruma. Dopisnik svoju ideologiju reazumira u pet tačaka, od kojih treća glasi: »Ako se K. A. nade u nekoj zemlji pred samom jednom političkom strankom, koja pruža dovoljne garancije u onim pitanjima, o kojima je gore govor (naime za obranu prava Crkve), to samo preko ove stranke katolici mogu da djelotvorno brane prava Božja i Crkve, tada se među ljudima ove stranke i onima K. A. može ustanoviti ne jedno stapljanje ili politička unija, nego jedna saradnja nešto uža,

nego li je drugdje; ali uvijek spada na crkveni auktoritet da odredi praktične i konkretne norme pri aplikaciji ovih načela.«

Čitavo pitanje u ovoj stilizaciji odnošaja K. A. i političke stranke stoji u tome, što se misli pod izrazom »stranka koja pruža dovoljne generacije«. G. Antunović pod tim misli isključivo »katoličke stranke«. Misli li tako i dopisnik »Osservatore« ne znamo; ali ako tako misli, onda je njegovo shvaćanje neispravno i u protimbi s izjavama sv. Stolice o tome. To smo mi već dokazali, pobijajući nazore g. Antunovića u ovome pitanju. Ovdje ćemo se osvrnuti na jednu činjenicu, koja bi morala biti poznata i dopisniku »Osservatore«. Kardinal Pacelli u svome pismu nadbiskupu Kordaču veli: »Ta bez ikakove dvojbe... u najvećemu je stepenu neumjesno da crkvena hierarhija... na to katoličku mladež upućuje, neka se pridruži ovoj stranci radije nego onoj između političkih stranaka, koje pružaju dovoljno jamstva upogled očuvanja crkvenih stvari i prava... Mogu dakako omladinci, koji su upisani u udruženja Kat. Akcije, privatno se kao državni građani priključiti onim političkim strankama, koje dovoljno zajamčuju zaštitu vjerskih stvari«. Da li Pacelli pod terminom »koje pružaju dovoljno jamstva« misli samo na katoličku stranku u Češkoj? Za takovu stranku on ima drugi termin. On veli u istome pismu »K. A... mora se držati daleko od nastojanja političkih stranaka, makar ove bile sastavljene od katolika«. Stranke »sastavljene od katolika«, to je termin, kojim sv. Stolica označuje ono, što mi obično mislimo pod imenom »katoličke stranke«. Istu stilizaciju upotrebljava Pijo XI. u pismu kardinalu Bertramu. Naprotiv dajući direktive za organizaciju K. A. u zemljama, gdje nema kat. stranke, Pijo XI. upotrebljava izraz »stranke koje daju dovoljne garancije« za one stranke u kojima je dozvoljen pristup članovima K. A. Tu se očito ne misli na kat. stranke, jer ih tamo uopće nema, a neće se valjda reći, da je Papa tim dao mig, da katolici takovu stranku osnuju. Tako u pismu argentinskim biskupima 4. II. 1931. Pijo XI. veli: »Ništa ne priječi katolicima da se upisuju u političke stranke, samo ako ove daju sigurne garancije da će poštivati prava i obdržavati zakone kat. Crkve«. Jasno je, da sv. Stolica pod izrazom »stranka, koja daje dovoljno garancije« ne misli samo »katoličke stranke«, nego uz ove i one, koje Pizzardo nazivlje »dozvoljenim« strankama. Ako se stavimo na ovo jedino ispravno stanoviše, onda u cijelosti možemo i moramo prihvatiti treću tačku dopisnika »Osservatora«. Jer doista sve stranke, »koje ne daju dovoljno garancije« jesu pozitivno antikatičke i tamo nema svjesnim katolicima mjesta. Onda samo ne znamo što je dopisnik »Osservatora« htio da pobije, jer nikada nikakav pravi katolik nije tvrdio, da je katoliku dozvoljen pristup u protukatičke stranke.

Nitko nadalje ne može imati ništa protiv toga, da opstoji neka uža saradnja u cilju obrane Božjih i crkvenih prava među katolicima pojedincima K. A. i onima raznih političkih stranaka. Ali ta saradnja može i smije biti samo personalna i neslužbena, a ni-

pošto takova, da bi na bilo koji način učinila K. A. i najmanje ovisnom od političkih stranaka i njihovih interesa. Još manje ova veza smije biti takova, da K. A. prizna kao stalno načelo svoga apostolata, da »samo s katoličkom strankom saraduje i s njome i preko nje brani u javnome životu prava Božja i Crkve i samo s njom stoji »u prijateljskom odnosu«, kako to tvrdi g. Antunović.

Dopisnik »Osserv. Romano« sasvim ispravno veli, da »u vije k spada na crkveni auktoritet, da odredi praktične i konkretne norme pri aplikaciji ovih načela«. Jasno je onda, da se ne može prihvatiti kao načelo, da K. A. »samo s kat. strankom saraduje i s njome i preko nje brani u javnome životu prava Božja i Crkve«. Jer ako je ovo načelo, tada je uopće izlišno očekivati i pitati »praktične norme« u hierarhije. Prema tome ova ne bi nikad mogla dati druge norme, nego da K. A. saraduje sa kat. strankom i s njom bude u srdačnome prijateljstvu. Ali praksa drugčije pokazuje. U Italiji je sv. Stolica zabranila i najmanju vezu K. A. sa kat. strankom, ali tako nije postupala sa fašizmom; u Hrvatskoj je hierarhija odredila, da se kat. stranka »sasvim isključi iz K. A.«; u Meksiku baš u doba, kada je vlada nemilosrdno progonila Crkvu, Pijo XI. naređuje da K. A. ne smije imati nikakove veze sa političkom strankom i zabranjuje osnivati »katoličku stranku«. Ovi nam slučajevi jasno pokazuju, da ne opstoji nikakovo opće načelo o odnošaju K. A. i kat. stranke, već da to od slučaja do slučaja određuje crkvena hierarhija.³

³ Zanimivo je, kako pisac članka »L'illustrazione vaticana« reproducira gore spomenutu 3. točku »Osservatore«. »Naprotiv«, veli on, »kada u nekoj zemlji postoji samo jedna politička stranka, koja prima vjerski i moralni temelj Kat. Akcije, onda samo preko ove stranke katolici mogu uspješno braniti prava Božja i crkvena, koja su napokon prava duša, veoma ugroženih od premoći stranaka neprijateljskih vjeri. Stoga je logično, da bude između ove stranke i Kat. Akcije ne stapljanje (fuzija) nego neka blizina i saradnja veća nego drugdje« (30. IV. 1931., s. 49). Od »Osserv.« stranke »koja pruža dovoljne garancije« izašla je stranka »koja prima vjerski i moralni temelj K. A.«, a to nije ni izdaleka jedno te isto. Iz tvrdnje Osservatore-ovoga dopisnika, da »među ljudima ove stranke i onima K. A. može se ustanoviti... jedna saradnja« onaj u »Illustrazione« izvodi, »da između ove stranke i Kat. Akcije... bude neka blizina i saradnja«. Tko ne vidi, da su ovo dva sasvim bitno različita pojma. Ne čudimo se, da ovakova zbrka pojmova vlada kod jednoga laika i novinara, kao što je onaj, koji je napisao članak u »Illustrazione«; ali se čudimo onome, koji hoće da polemizuje, a auktoritet jednoga nepoznatoga novinara stavlja si kao model svoga umovanja, dok se na prvo vrelo t. j. ono u »Osservatore Romano« ne osvrće.

5. KAT. AKCIJA IMPERATIV HRVATSKOGA KATOLICIZMA.

Najnoviji sukob među sv. Stolice i fašizma zbog Kat. Akcije katolicima cijeloga svijeta mora biti lijepa lekcija. Italija je konkordarska država; svećenici su plaćeni od države; vjeronauk je u školama obavezan; crkveni brak pred državom priznat; dapače čak i fašističke organizacije imaju od Crkve imenovanoga kapelana. Uza sve to, čim je fašizam onako napao Tal. Kat. Akciju, Pijo XI. odlučno je reagirao. Svojom enciklikom »Non abbiamo« uvrstio je K. A. među one dijelove svoje pastirske službe, koji tangiraju čitavu Crkvu i njezinu pastoralnu disciplinu. Sve su druge točke lateranskoga konkordata zato tu, da služe procvatu i raširenju K. A. To je bez okolišanja rečeno sa strane Vatikana agenciji Havas, a po njoj čitavome svijetu. Vjeronauk u školi i fašističkim organizacijama jest »prijeka nužda; bez toga bi škole i spomenuta udruženja neminovno i sasvim brzo logičnom i psihološkom nuždom, postala poganska. Nužno dakle, a ne dovoljno: vjerskom obukom i ovom akcijom duhovnika, Crkva ne može da ostvari nego minimum svoje duhovne i vrhunaravne djelatnosti i to na terenu i okolišu, koji ne ovisi od nje, gdje su članovi zaokupljeni mnoštvom drugih naukovnih predmeta i vježbi, gdje neposredno zapovijedaju vlasti, koje su ništa ili malo povoljne, i kojih se upliv nerijetko riječju i primjerom vrši u protivnome pravcu« (Pijo XI. Non abbiamo, 29. VI. 1931.).

Sve ovo treba osobito da hrvatski katolici shvate. Situacija je kod nas u tome pogledu loša. Povijest K. A. u Hrvatskoj jest doista jedna od bolnih stranica hrvatskoga katolicizma u XX. vijeku.

Premalo se kod nas shvatilo ono, što je Pijo XI. o tome rekao hrvatskim hodočasnicima 18. V. 1929.: »Žrtva je potrebita, da se tko odreče **vlastitih** težnja te da se postigne jedinstvo u ovome radu ili Akciji; makar kojoj stranci i tendenciji tko pripadao. kojima se obično pripada, treba sačuvati jedinstvo, jer jedinstvo ne smije da strada radi ovih pitanja, koja su nuzgredna u pogledu Kat. Akcije.«
